



El palmeral d'Elx.

Elx i Crevillent van ser baronies de Barcelona fa sis segles. El 1391, el rei va vendre a Barcelona ambdues ciutats, en canvi de diners per a conquerir Sicília. La ciutat, que va preferir vendre's Empúries abans que Elx i Crevillent, va conservar els 'barris' del sud gairebé un segle.

## Quan Elx i Crevillent eren part de Barcelona

**H**i hagué un temps que Barcelona s'estengué més enllà dels seus límits ciutadans, en un cas assimilant poblacions, els *carrers*, en uns altres exercint la senyoria feudal de viles i llocs, del Principat estricte i de més enllà, les anomenades *baronies*; aconseguides d'antuvi com a garantia d'un préstec, al rei o a la seva família, però, en definitiva, regides per l'autoritat del Consell de Cent.

És el cas d'Elx i Crevillent, al sud valencià. També de més locali-

tats del Principat, com ara Sabadell, Terrassa, Tàrraga i Vilagassa. Fins i tot del comtat d'Empúries. Elx i Crevillent, Sabadell i el castell d'Arroana, Terrassa, Tàrraga i Vilagassa foren adquirides per Barcelona el 4 de novembre del 1391. Aleshores, la monarquia catalano-aragonesa passava per moments de dificultat econòmica i l'infant Martí, futur rei i senyor de les poblacions esmentades, havia de menester diners –molts!– per a assegurar el tron de Sicília en mans del seu fill

## Barcelona renova els Jardins d'Elx

La renovació del carrer de la Ciutat d'Elx i la plaça dels Jardins d'Elx, al barri de la Sagrera de Barcelona, ha fet convergir novament els destins de la capital catalana i la del Baix Vinalopó. Els alcaldes de Barcelona, Jordi Hereu, i Elx, Alejandro Soler, es van trobar dissabte, 31 de gener, amb l'excusa d'una reestructuració urbana que afecta els carrers que recorden la ciutat d'Elx al districte barceloní de Sant Andreu.

El remodelatge pretén relligar el teixit urbà del barri de la Sagrera amb la trama quadriculada de l'Eixample. L'ajuntament preveu que, en un futur pròxim, aquesta zona de Barcelona sigui un "important pol d'atracció metropolitana amb la nova estació intermodal de la Sagrera", on s'aturarà el TGV al camí Barcelona-Perpinyà. Tant els Jardins d'Elx com el carrer de la Ciutat d'Elx –i el tram del carrer de Garcilaso que queda limitat entre tots dos– configuren la connexió principal entre la transitada avinguda Meridiana i l'espai on s'ha de situar la nova estació del TGV de Barcelona.

En un dia de pluja intensa, tots dos alcaldes van passejar pels carrers, ara convertits en bulevard i renovats per millorar-ne l'accessibilitat, fins als Jardins d'Elx, on van descobrir una reproducció de la Dama d'Elx cedida per l'ajuntament il·licità. El seu alcalde, Alejandro Soler (PSPV), va agrair l'acte i va fer al·lusió a la història que uneix ambdues ciutats: "Durant gairebé un segle, entre el 1391 i el 1473, Elx va ser baronia de Barcelona, un barri més d'aquesta ciutat amb la qual els il·licitans sentim una gran sintonia." Soler va afegir que Elx també compta amb una plaça de Barcelona, "al cor urbà del Carrús, un barri popular, treballador, viu i dinàmic, igual que la Sagrera", el barri "on viu gairebé un terç de la població total d'Elx".

Jordi Hereu, d'una altra banda, va qualificar d'"intensa" la històrica relació entre Barcelona i Elx i va acceptar la invitació d'Alejandro

Soler de visitar la capital del Baix Vinalopó amb motiu de la Festa del Misteri, que el 2001 la UNESCO va declarar obra mestra del patrimoni oral i immaterial de la humanitat. Hereu vol que les relacions entre totes dues ciutats es facin més intenses i espera que el TGV sigui útil en aquest sentit: "Un dels eixos que cal enllaçar és el corredor de la Mediterrània, que potenciarà les relacions entre valencians i catalans, que mantenen molts interessos comuns."

La trobada entre els batlles de Barcelona i Elx es va començar a coure amb la visita que l'ex-president Pasqual Maragall va fer a Elx el mes de setembre passat, organitzada per Acció Cultural del País Valencià. Arran d'aquell acte, Jordi Hereu ha volgut intensificar les relacions de Barcelona i Elx, tot organitzant l'acte del 31 de gener passat.

*Redacció*



L'alcalde d'Elx, Alejandro Soler, regala una reproducció de la Dama a l'alcalde de Barcelona, Jordi Hereu. Al fons, la rèplica que ha cedit Elx a la ciutat de Barcelona.

Martí *el Jove*, casat amb la sículo-catalana reina Maria –llavors els nostres or i gules imperaven a la Mediterrània. Calia trametre un exèrcit a la vella Trinària i Martí aconseguí els diners per a finançar-lo de la venda d'Elx, Crevillent i les altres viles i llocs. En definitiva, tragué de Barcelona, sempre decidida a col·laborar en les empreses expansionistes dels seus prínceps, la quantitat de 50.000 florins, o sia 27.500 lliures. Ara bé, el contracte es feia per carta de gràcia, amb dret

a la devolució de les senyories si es retornava el capital.

Amb els diners de la venda, Martí (duc de Montblanc) pogué noliejar una armada que salpà de Càller (Sardenya), aleshores ciutat catalana d'ultramar, arribà a Sicília i sotmeté l'illa, tot i que la guerra encara s'allargà i no s'acabà, definitivament, fins el febrer del 1397. Mentrestant, Barcelona s'ensenyorí del migjorn valencià, i esdevingué una potència feudal a la regió. El 28 de novembre del 1391 els procuradors de

la ciutat, Joan Desplà i Simó de Marimon, havien pres possessió d'Elx –vila cristiana i moreria– i del castell i lloc de Crevillent, habitat encara en aquell temps per valencians que parlaven l'algaravia i professaven la fe de Mahoma. És a dir, que Barcelona, convertida en senyor valencià, rebia l'homenatge de fidelitat d'aquells descendents dels vençuts al segle XIII. Però, com avui també passa, els estadants de la plaça de Sant Jaume ho ignoraven quasi tot del país –també nacionalment el seu– de



JORDI PLAY

**En primer terme, l'alcalde d'Elx, Alejandro Soler, en un moment del seu parlament. L'alcalde de Barcelona, Jordi Hereu, amb representants del districte de Sant Andreu i les associacions de veïns.**

més enllà del rierol de la Sénia. Així, els nouvinguts procuradors barcelonins censuraven tot allò que desconeixien i originaven tota una allau de protestes, com passà el 1407, quan els consellers de Barcelona reberen les queixes de l'aljama crevillentina, perquè li havia estat prohibida la celebració de nocces nocturnes amb l'acompanyament de músics, com hi era costum.

Nogensmenys, malgrat les desavinences inicials, s'ha de reconèixer que els moros crevillentins se sentiren orgullosos de la senyoria barcelonina i volgueren fer-ho palès públicament amb l'exhibició del penó de la creu de Sant Jordi i les armes reials. Per això, els consellers barcelonins confeccionaren un penó, per a ús del castell i lloc de Crevillent des del 1439, perquè "los dits moros, haüda la gràcia del dit penó, se tinguessen mills per dit d'estar en subjugació de la dita Ciutat".

**Les rendes que percebia Barcelona d'Elx i Crevillent.** Elx, vila, moreria i camp dependent, era aleshores una població de poc menys

d'un miler d'habitants, mentre que la sarraïna Crevillent tot just arribava als dos centenars. La veïna Alacant només en tenia dos milers; Oriola, la capital de la governació meridional, era l'única urbs important de la regió, amb quasi 6.000 habitants. València, aleshores, era la principal ciutat de la Corona, amb 45.000 ànimes, mentre que Barcelona en tenia la meitat. Això ens pot servir per a situar-nos en el temps, tan allunyat de les dades demogràfiques d'avui. Elx havia de fer efectius anualment a la senyoria –segons el contracte subscrit per Barcelona i l'infant Martí– 20.000 sous (1000 lliures), repartits al 50% entre la vila i l'aljama del Raval. I Crevillent, quan podia, en pagava cada any 10.000 (500 lliures). Unes xifres considerables per a l'època. Si tenim en compte que un alt càrrec de l'administració d'aleshores –el procurador de la baronia– cobrava entre 3.000 sous i 5.500 anualment –que, traduït de manera aproximativa a la moneda d'avui podria venir a ser entre 60.000 euros i 100.000–, copsarem la importància de l'aportació de la

baronia valenciana a la taula de canvi –banc– de Barcelona.

No és estrany que el 1458 Gaspar Vilana, advocat de la ciutat de Barcelona i un dels portantveus de senyor tramesos a la baronia, qualificqués Elx i Crevillent de "los dits vila e lloc com eren un bell joiell a n'aquesta ciutat". I tant! Les rendes d'Elx i Crevillent esdevingueren imprescindibles per a fer quadrar el pressupost barceloní, tot i que respecte a la quantitat pagada per ambdues localitats l'interès obtingut no arribés, en moments de bonança, al 5,5 % anual.

En moments de dificultats, com ara la guerra amb Castella (1429-1430), Barcelona hagué de destinar els ingressos a l'esforç bèl·lic i, arribat el cas, fins i tot pal·liar els desastres causats per les devastacions. Per exemple, Crevillent estigué despoblada entre el 1419 i el 1423 i, òbviament, no pogué fer efectiu cap pagament. Som en terra de frontera: Castella és a pocs quilòmetres, amb el risc consegüent en cas de conflicte, i, de més a més, el sud valencià també era objectiu de les bandes granadines.

Així, per necessitat, Barcelona hagué d'esmerçar capital en la defensa del seu enclavament valencià, com ara el 1451, quan arribà la notícia de la presència d'un general granadí, al-Abbàs ibn Alí, atacant les terres murcianes.

En comptades ocasions Barcelona tragué d'Elx i Crevillent per sobre de 30.000 sous. Altrament, la senyoria s'havia de fer càrrec del manteniment de les infraestructures (murs i valls, sèquies, assuts, basses, almàsseres, fortificacions, etc.) i les cases de senyor: l'alcàsser, la torre de la Calaforra i el desaparegut castell crevillentí. Aquestes despeses extraordinàries, Barcelona les cobria amb imposicions directes o bé amb el producte dels residus de les rendes que no pertanyien al rei. Eventualment, un ingrés complementari, com la confiscació de la comunitat jueva il·licitana el 1391, ajudava a paliar les necessitats de capital.

**El govern de la baronia.** Els consellers de Barcelona eren representats a Elx i Crevillent pel procurador. Entre el 1391 i el 1434 (any de la primera notícia d'Elx i Crevillent a les *Deliberacions* del Consell de Cent) se succeïren sis procuradors al govern de la baronia: Simó de Marimon (1391), Tomàs Girona (1398), Pere Ferrandes de Mesa (il·licità, 1401), Francesc de Gualbes (1424), Rafael Serradell (1427), Andreu de Sos (1429-1430, coincidint amb la guerra de Castella), Arnau Fonolleda (1431) i Joan Ferrandes de Mesa (il·licità, 1435-1436). El càrrec de procurador era triennal, amb un salari de 3.000 sous, que posteriorment arribà a 5.500.

El 1436 accedí a la procuració Jaume de Gualbes, orgullós ciutadà barceloní, que fou destituït de manera fulminant l'any següent, acusat de corrupció i d'apropiació indeguda. L'elxà Joan Ferrandes de Mesa, que per la seva condició de natural de la baronia no percebia els salaris dels seus homòlegs de la capital del Principat, regí Elx i Crevillent fins el 1449, data en la qual fou nomenat procurador un altre barceloní, Pere de Relat (1449-1453), que inicià unes hostilitats –les quals acabaren en guerra oberta– amb el poderós comte de Cocentaina, senyor de la veïna Asp. No fou un govern plàcid, i els consellers barcelonins optaren altre



cop per Joan Ferrandes de Mesa, que aguantà al càrrec fins el 1456. Un altre ciutadà barceloní, Francí Bussot, accedí a la procuració i fou el responsable de l'organització d'accions punitives contra Asp. El comte de Cocentaina protestà i els consellers el destituïren per abús de poder. Tornà Joan Ferrandes de Mesa, que aguantà fins a la intervenció de la Corona i confiscació de la baronia, el juny del 1460.

**La difícil lluitació.** Elx i Crevillent havien estat adquirides per carta de gràcia, o sia, amb dret de ser recuperades –lluïdes– pels hereus de Martí l'*Humà* (la corona) si retornaven els 50.000 florins que havia pagat Barcelona. L'arribada al poder de la Busca (el Sindicat dels Tres Estaments i Poble de Barcelona), amb la connivència del rei, el 1455, havia de tenir conseqüències per al futur de la baronia. Primerament, Alfons IV *el Magnànim* demanà als buscaires governants un *servei* per haver-los donat suport, que a la pràctica es traduïa en la reclamació d'Elx i Crevillent (els reis Trastàmars eren els legítims hereus de Martí I), tot evitant el pagament dels 50.000 florins. Barcelona no s'hi podia negar, però,

ahora, no volia perdre el seu migjorn valencià, que s'havia demostrat beneficiós. Els nous consellers aconseguiren d'evitar la lluitació tot oferint el comtat d'Empúries, que no era tan rendible. I el rei, finalment, acceptà.

Però, traspasat Alfons *el Magnànim*, el dret de lluitació fou donat pel seu germà i successor, Joan II, a la seva segona esposa, Joana Enríquez. Aquesta exigí la lluitació el 1460, a la qual cosa la ciutat es negà si no es feien efectius els 30.000 sous del producte de les rendes d'aqueix any. I ací s'inicià un plet llarg, amb la guerra civil catalana (1462-1472) pel mig, que no s'acabà fins el 3 de juny del 1473, quan el Consell de Cent reconegué, definitivament, la revenda a la reina dels territoris afectats per la carta de gràcia del 1391. Tanmateix, a Elx i Crevillent ja feia més d'una dècada, des del juny del 1360, que Joana Enríquez s'havia convertit en llur senyora. Des del 1469 ho fou la infanta Isabel de Castella, futura reina, a qui foren concedides les dues localitats del Baix Vinalopó com a part del dot del seu matrimoni amb l'infant Ferran d'Aragó.

*David Garrido*